

Dům ve starší době bronzové

Stuchlík, S. 2000: *Nadzemní kůlové stavby ze starší doby bronzové na Moravě. Pravěk NŘ 10, str. 219 – 250.*

Pleinerová, I. 2002: *Dlouhé domy únětické kultury v severozápadních Čechách. In: Čech, P. - Smrž, Z.: Sborník Drahomíru Kouteckému, Most, str. 163 – 165.*

Ještě v první polovině 20. století bylo známo jen několik málo dokladů o obytných stavbách ze starší doby bronzové a v literatuře jsme mohli najít pouze stručný popis několika polozahloubených chat, které byly obdélníkového tvaru s rozměry zhruba 420x400 cm a s vnitřní plochou kolem 16 až 18 m². Stěny tvořily kůly propletené proutím a omazané hlinou a datovány byly jednotně do období únětické kultury. Podobně také nálezy půdorysů dlouhých domů tvořící základní součást sídlišť starší doby bronzové se začaly postupně objevovat až v několika posledních letech. V současné době známe ze starší doby bronzové na Moravě kromě jednoho zahloubeného obydlí jen kůlové a nadzemní stavby, které můžeme podle půdorysů, konstrukce a rozměrů rozdělit do pěti základních skupin (dle Stuchlíka):

- 1.) menší obdélníkové chaty
- 2.) halové kůlové stavby
- 3.) zahloubené kůlové stavby
- 4.) kruhové kůlové chaty
- 5.) domy mrtvých

Malé pravouhlé chaty představují nejpočetněji zastoupený typ obydlí, jehož délka se pohybuje od 480 do 810 cm, šířka od 350 do 500 cm a plocha zhruba od 20 do 40 m². Chaty jsou většinou orientovány s menšími odchylkami ve směru S-J. Obvykle jsou tvořeny 12 kůly rozdělenými do třech řad po 4 kůlech. Vnější řady kůlů byly součástí obvodových stěn, středová řada nesla sedlovou střechu, která mohla mít na severním konci valbové ukončení. Všechny objekty mají obdélníkový půdorys, pouze chata z Holubic téměř čtvercový tvar. Rozdíly chaty v Holubicích se potvrzují také v odlišné orientaci a příčné středové řadě kůlů. Tento typ domu svou velikostí odpovídá obydlí pro jednu rodinu, ale ani v jedné stavbě se nezjistily stopy ohniště.

Názorným příkladem je chata z **Velešovic** v areálu únětického sídliště, která měla obdélníkový tvar s vnitřní plochou necelých 39m². Dosud nejmenší moravskou stavbu se podařilo zjistit v **Holubicích**, ale protože se nacházela blízko pohřebiště, není zcela vyloučen její vztah k nekropoli. Spojitost s únětickým sídlištěm se zdá však pravděpodobnější. Objekt měl téměř čtvercový půdorys s vnitřní plochou zhruba 23,5m². V **Moravské Nové Vsi–Hruškách** byly zachyceny pouze dvě řady po čtyřech kůlech, ale při předpokládané pravidelnosti mohlo mít obydlí původně obdélníkový půdorys s vnitřní plochou 36m². Dosud nejmenší objekt tohoto charakteru byl nalezen na věteřovském sídlišti v **Sedleci**, kde nebyly kůly ze středové řady usazeny v jedné linii a posunutí posledního kůlu na severní straně nasvědčuje o valbové konstrukci střechy.

Tento typ se vyskytuje ve dvou velikostních provedeních, na Moravě je však zastoupena pouze menší varianta, podobně jako v Čechách a na Slovensku a objevuje se i v dalším průběhu doby bronzové. Větší variantu s plochou zhruba kolem 60m² známe z Čech a Německa. Tvoří ji rozměrnější domy s větším počtem kůlů. Příkladem je lichoběžníkovitá chata z **Postoloprta** s vnitřní plochou 46,8m². Tento typ staveb se však vyskytoval v celém průběhu doby bronzové a ojedinele byl zaznamenán i v halštatu.

Halové kůlové stavby se poprvé objevily v neolitu. Ve starší době bronzové jsou tvořeny třemi řadami kůlů a jejich délka se pohybuje od 15 do 25m, šířka od 6 do 7m. Mezi tento typ patří stavba v **Šumicích**, která byla zjištěna při odkryvu rondelu, se zastavěnou plochou 402m². Tvořena byla pravděpodobně 101 kůly, střecha měla sedlovou konstrukci s valbovým ukončením na obou stranách. V Čechách se vyskytl tento typ staveb v **Blšanech na Lounsku**, v **Praze-Čakovicích** (nejmenší stavba tohoto typu) a v **Březně u Loun**, kde se podařilo odkrýt celou skupinu dlouhých domů. Většina staveb dosahovaly průměrné délky, největších rozměrů dosáhla stavba č. 100 s rozměry 32x6,5m, což představuje plochu 208m².

K obecné charakteristice halových půdorysů patří úzký obdélníkový tvar, boční stěny vymezené hustě řazenými kůly, vchody bývají většinou v dlouhých bočních stěnách. Obvykle jde o domy dvouodnní se středovou řadou kůlů, někdy však byly pozorovány i konstrukce trojlodní. Uvedeným rysům plně odpovídají půdorysy únětické kultury ze severozápadních Čech, z Rakouska a Německa. Vzácně se mohou objevit stavby větších rozměrů, jejichž zástupcem je dům ve Zwenkau (největší dům ve střední Evropě s vnitřní plochou 513m²). Tyto stavby zřejmě nesloužily jako obytné domy, ale měly společenskou a shromažďovací funkci.

Uvnitř dlouhých domů únětické kultury se ve třech případech objevily dětské pohřby, které mohou být vykládány jako oběti. Pleinerová si klade otázku, zda tyto hroby představují typický jev pro starobronzové domy nebo je lze spíše považovat za obecnější projev kultu, související s výstavbou a ochranou obydlí, neboť se objevují i v jiných kulturních a časových souvislostech.

Zahloubená věteřovská **kulová stavba** z *Budkovic* představuje svými rozměry a hloubkou naprosto unikátní objekt. Stavba dosáhla maximální hloubky 410cm a kůly průměru 60 až 80cm. Konec objektu se nepodařilo zjistit. Podle paleobotanického rozboru zbytků v jamách se jednalo většinou o dub. Funkce této stavby zůstává nejasná, protože nemá srovnatelnou stavbu ani v okolních zemích. Souvislost stavby s fortifikačním systémem se zdá nepravděpodobná a také mimořádné zahloubení a mohutnost kůlů zřejmě vylučují, aby se jednalo o obytný dům.

Kruhové kulové stavby zastupuje na Moravě pouze objekt z *Velešovic*, který je tvořen shlukem jednotlivých kulových jamek do tvaru mnohoúhelníku. Rozestupy mezi jamkami jsou nepravidelné, takže stanovení půdorysu není zcela jisté a vnitřní plocha je necelé 4m². Jde tedy zřejmě o hospodářskou stavbu, protože na obytnou funkci má příliš malé rozměry. Podobný dům ze starší doby bronzové se zjistil ve větším provedení na lokalitách v Dolním Rakousku a řada dalších v Irsku, kde se jejich průměr pohyboval od 3 do 15m².

Domy mrtvých se objevují na konci eneolitu a ve starší době bronzové. Na Moravě je jediným spolehlivým příkladem protoúnětický hrob v *Moravské Nové Vsi-Hruškách* o zastavěné ploše téměř 3,5m². Hrob byl obklopený 4 kulovými jamkami, které byly rozmístěny vždy proti rohům. Nejde o pozůstatky sídlištní architektury, ale o první doklad nadzemní stavby protoúnětické kultury. Stavby podobného typu se objevily na únětických pohřebištích z Bratčic, Suchohrdel a Troskotovic.

Vedle spolehlivě datovaných a jednoznačně interpretovaných kulových staveb se do starší doby bronzové zařazují také nadzemní **objekty nejasného účelu nebo s nejistým datováním**. Na polykulturních lokalitách v *Pavlově a Smolíně* se objevily stavby s obdélníkovým půdorysem vymezeným žlábkem a s malým výklenkem na jižní straně. Při jejich datování se předpokládá zařazení do starší doby bronzové. Pozůstatky žlábků byly zachyceny také na věteřovském sídlišti v *Mikulově*, kde se předpokládala existence tří nadzemních staveb, které se vzájemně narušovaly. Nejvíce preferovaným názorem je, že nejde vůbec o základy domů, ale o pozůstatky palisády, která obklopovala sídliště a nebo jej členila na menší okrsky. Oba objekty se potýkají s problémy v datování, ale ve starší době bronzové se v Čechách ani na Moravě domy s půdorysem vymezeným žlábkem neobjevují. První spolehlivě datovaný příklad tohoto způsobu stavby u nás máme doložen až na sídlišti střední doby bronzové. Tato situace by tedy podporovala datování staveb z Pavlova a Smolína spíše do neolitu, kde je tato úprava obydlí častější. Někde se s nimi setkáváme již od počátku doby bronzové, převážně v oblastech Dolního Rakouska.